

választott olvasmányok nagymértékben hozzájárulhatnak ennek az öntudatos, rokonszenves leánytípusnak oly irányú alakításához, hogy akaratí erőiben, jóízlésében és erkölcsében megrázkódtatások nélkül fejlődjék nővé, feleséggé, anyává.

Dobos László.

S Z E M L E.

Tervek, javaslatok, gondolatok.

Átmenet az elemi népiskola és a gimnázium között.

Amikor az elemi népiskola és a gimnázium kapcsolatáról beszélünk, önkénytelenül is felvetődik a kérdés, miért is kell erről beszélünk. Hiszen az elemi népiskolának egészen más a célkitűzése, mint a gimnáziumnak, amely középiskola az elemi és a főiskolák között. Az elemi népiskola az általános műveltségnek az alapelemeit közli, feladata, hogy a tanulók az itt szerzett ismereteket a gyakorlati életben értékesíteni tudják. Ezzel szemben viszont a gimnázium tudományos pályára készít elő. Tényleg, egészen más a feladata mindkettőnek, s mégis Budapesten, valamint a városokban általában, nem lehet az elemi iskola öncélú, hiszen az elemi iskolai tanulók nagy százaléka polgári iskolában avagy gimnáziumban folytatja tovább tanulmányait. Így Budapesten az elemi iskolai növendékeknek majdnem háromnegyed része polgári iskolába és gimnáziumba megy, mégpedig a fele polgáribá, a negyede pedig gimnáziumba. Ezekután tehát igenis van itt megoldandó kérdés, s ennek megoldása kívánatos minél előbb, és semmiképen se oldható meg azon a legkényelmesebb módon, hogy egymást okoljuk azért, hogy a gimnáziumba felkerült gyermekeket nem készítette elő kellőképen az elemi iskola, illetőleg a gimnázium nem akar alkalmazkodni az elemi iskolához. — Pedig ez nagyon is fontos probléma, foglalkoztak már vele többen, s a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium már 7 évvel ezelőtt felvette programjába ennek a kérdésnek tanulmányozását, megindította a budapesti bencés gimnáziummal a kölcsönös hospitálást, s felkeltettük az Országos Közoktatási Tanács figyelmét is, s épen Budapest jelenlegi tanker. kir. főigazgatója, vitéz Fraknóy József kapott annak idején még mint a gyakorló gimnázium tanára megbízást ennek a kérdésnek tanulmányozására. Azóta megjelentek különböző hozzászólások, jó igyekezettel nyúltak a kérdéshez, lásd akár a Néptanítók Lapjának 1939. szeptember 15-i és október 15-i számában megjelent idevágó cikkeit, akár pedig a tanügyigazgatási tisztviselők és felügyelők folyóiratának, az Iskola és Életnek 1939. évi 4. számában megjelent cikkét, amely a Pest vármegyei pedagógiai szemináriumokon elhangzott előadások és viták anyaga alapján tárgyalja a kérdést. Mindenképen igazolva látjuk tehát azt, hogy Budapest

ezzel a kérdéssel foglalkozni kötelességünk, mégpedig a gyermekek iránti szeretetből, hogy könnyedén átvezethessük őket az életnek ezen az első nagy nehézségén.

A következőkben tehát állítsuk szembe az elemi népiskola és a gimnázium munkáját, hogy felismerhessük a nehézségeket, s próbáljunk gondolkodni azon, hogyan lehetne segíteni ezen.

1. Az *elemi népiskola* jellemző vonása a munkaközösség. Az egytanító irányítása mellett folyik a közös munka. Erőssége a módszeres eljárás, amely biztosítja az eredményt. A *munkaközösségben* a tanulóknak a munkában való állandó részvétele biztosítva van. Egy test, egy lélek az osztály, minden tanuló folyton dolgozik, felel, kérdez, sőt belebeszél is. Hátránya, hogy összefüggő feleletet nem igen adnak a tanulók. Nem előadási készségről van itt szó, csak arról, hogy az ismeretei ne legyenek mozaikszerűek. Nagy erőssége az elemi iskolának az *egytanító rendszer*. Nehéz munkát végez a tanító, sokkal nehezebbet, mint a tanár. Valósággal szobrász, aki az alakatlan tömegből alakot formál, aki kicsiholja a kovából a szikrát. A gyermekekkel való állandó együttlét révén egészséges gyermekszemléletre tesz szert; ez a szemlélete nem egyoldalú, a gyermeket teljes szellemi megnyilatkozásában látja, s látja a gyermeki szellem fokozatos fejlődését. — S ezt a szellemkialakító munkát csak kiforrott *módszeres eljárással* végezheti. Itt előnyösebb is a népiskola helyzete, mint a gimnáziumé, mert a népiskola módszertana hosszabb tapasztalatokon alapszik, nagyobb multja van, mint a középiskoláé.¹ Az elemi iskolai tanító csak nagyon lassan haladhat, módszertelen túllépést nem követhet el, mert különben nem épít az újabb anyagban önmagára.² Ez a lassú, módszeres haladás jellemzi valamennyi tárgy tanítását. — Az elemi iskolai tanítónak nem tanítania kell, hanem megtanítania az anyagot. Meg kell tanítania a gyermeket az írás nehéz munkájára. Meg kell tanítania olvasni a gyermeket. Elhangzott az a szerintem is túlzott vád, hogy nem tanultak meg az elemiben folyékonyan és értelmesen olvasni. Értelmesen és folyékonyan olvasni ismeretlen szöveget még a felnőttek sem tudnak, hogyan kívánhatjuk akkor a tízéves gyermektől. A folyékony és értelmes olvasás nemcsak technikai készség. Nem elegendő ehhez a szóképek ismerete, ehhez sokkal több kell: a beszédszakasz és a mondat ismerete, mert csak így alakul ki a beszéd egysége. A folyékony és értelmes olvasáshoz általános műveltség, sőt az illető szakban való jártasság szükséges, mondja *Tóth Pál László* gimn. tanár idézett helyen (799. l.). Középiskolás, sőt felnőtt sem tud pl. egy technikai szakkifejezésekkel teli szöveget rögtön folyékonyan és értelmesen olvasni, mert először meg kell barátkoznia az előtte még ismeretlen szóképekkel. — Nagyon nehéz a *nyelvtan* tanítása. A nyelv szellemének, szerkezetének ismerete nem könnyű dolog. Elvont dolgok ezek, a gyermek szellemi beállítottsága a konkrét dolgok felé hajlik. Az elemi iskola ezen a téren tiszteletreméltó erőfeszítéseket végez, konkretizál, dramatizál, — s a gimnáziumban a ne-

¹ *Dénes Szilárd*: Az elemi és középiskola kapcsolata. Iskola és Élet. IV. évf. 1939. 117. l.

² *Tóth Pál László*: Igazságot az elemi iskolának. Néptanítók Lapja 72. évf. 798. l.

hézség nem azért van, mintha az elemi iskola nem végzett volna lecsületes munkát, hanem a nyelvtan érettebb észt kívánó természeténél fogva. Tudjuk mindannyian, hogy a tanítóképzőben, illetőleg egyetemi tanulmányaink alkalmával mennyivel könnyebben tanultuk meg a nyelvtant. A *fogalmazás* tanításánál szempont, hogy bizonyos technikai készségekre tegyenek szert a gyermekek. Természetes, hogy egyes gyermekek fogalmazási adottsága veleszületett, de folytonos gyakorlással és olvasással stílusképességére szert lehet tenni. Az elemi iskolát ezen a téren se érheti vád, amint az igen bő szemléleten alapuló *számolás és mérés* tanítása terén, avagy a *földrajz és természetrajz* tanítása terén sem. A lényeges vonások megláttatása a tájban a gazdasági életben, a földrajz tanításánál, valamint a biológiai célszerűség és a gazdasági értékelés észrevétele a növények és állatok tanításánál jellemzi a modern elemi iskolai oktatást. Ezen bátran építhet tovább a gimnázium.

Az elemi iskolai munkaközösség, egytanító rendszer és a módszeres eljárás tehát azok az erősségek, amelyek az elemi iskolát nemcsak jellemzik, hanem a gimnázium fölé emelik is. Sokat emlegetett kérdés még a *tanulás* kérdése. A gimnázium vádja: az elemi iskola nem tanította meg a gyermekeket tanulni. Igen, nem tanította meg, mert más volt a feladata. Mindenesetre ez nagy nehézséget jelent a gimnáziumba átlépő tanulók számára, ahol mindjárt esetleg 1—1½ lapnyi leckét is kapnak, pl. a természetrajzból vagy földrajzból. Ezen a nehézségen határozottan segíteni kell. A módjáról később szölok.

2. Az elemi iskolával szemben áll a *gimnázium*. A polgári iskolát nem kell külön tárgyalnunk, a polgári iskola már átvette az elemi iskola ú. n. munkaiskolai rendszerét. A gimnáziumban is volt és van bizonyos fokú és tárgyakhoz alkalmazkodó munkaközösségi rendszer, de a gimnázium tanítási szellemével semmiképen sem egyeztethető össze a munkaiskola olyan kiterjedése, mint az az elemi iskolában határozottan szükséges és a polgáriban pedig lehetséges. A gimnázium már tudományos pályára készít elő. A rávezető, sőt kitaláló módszer hosszadalmas útjára nincs ideje, nem szentelhet annyi időt az anyag közlésével kapcsolatban az elmélyítésre és a begyakorlásra sem, de erre később nincs is szüksége, mert a gimnázium tanítási szelleme más. Nem lehet olyan teljes a koncentráció sem, a szaktárgytanítás nem nyújthat erre kellő alkalmat, különösen a számonkérés alkalmával nem. Nagy baj azután a tanulók nagy létszáma is, mert így pl. a heti 2 órás tárgy tanára nem ismerheti meg rendszeresen a növendékeit.

3. Ebbe a gimnáziumi szellembe azonban be kell nevelni az elemi iskolából érkező gyermekeket, és hogy ezt minden nagyobb megrázkódtatás nélkül érhessük el, felvetek egyes gondolatokat, amelyek nézetem szerint gyökeresen megoldhatnák ezt a nehéz kérdést.

Közelebb kell hozni egymáshoz a tanítóságot és tanárságot. Ennek érdekében intézményesen kötelezővé kellene tenni a kölcsönös hospitálást, az elemi iskola IV. osztályának tanítója és a gimnázium I. osztályának tanárai között, amint ezt *Dénes Szilárd* is javasolja. — A tanító- és tanárképzésnél pedig feltétlenül helyt kellene adni annak a lehetőségnek, hogy minden tanítójelölt tanulmányi idejének utolsó esztendejében, minden tanárjelölt

pedig a gyakorló évében legalább egy féléven keresztül heti 6 órában intézményesen köteleztessék a gimnázium I. osztályában, illetőleg az elemi iskola IV. osztályában való rendszeres hospitálásra. — Kívánatos lenne továbbá a gimnázium I. osztályának átalakítása előkészítő osztállyá, ahol latin nyelv nélkül indulna meg a munka, ahol összehangolódnának a különböző elemi iskolából jöttek, ahol rávezetnék őket a könyvből való tanulásra, s ahol meg erősödnének a nyelvtanban, hogy azután biztosabb nyelvtani alapra építhessen immár a II. osztályban a latin nyelv tanára.

A soktanár rendszer ellenére is kialakulhatna így az az egészséges gyermekszemlélet, amely nem egyoldalú. Ebben az előkészítő osztályban különösen, de a további osztályokban is egész rendszeresen keresztül kellene vinni az ugyanabban az osztályban tanító tanárok kölcsönös hospitálását és az ugyanabban az osztályban tanító tanároknak az osztályfőnökkel való gyakori konferenciáját, mert az egytanító rendszer egységes irányító szellemét csak ez pótolhatja.¹

(S ha ezt megtesszük, hálára kötelezhetjük a szülőket és gyermekeket, mert áthidaltuk azt a szakadékot, amely eddigelé még az elemi népiskola és a gimnázium között fennáll, s amely annyi jogos vagy jogtalan panasznak lett kútforrása.

Haltenberger Mihály.

I R O D A L O M.

Kornis Gyula: Tudomány és nemzet. Budapest, 1941., 8-r., 61 lap.

Ki egyik korábbi hatalmas munkájában a nemzeti lelket az egyes nemzetek vezető és kormányzó rétegében, az államférfiak magas szellemi és lelki világában vizsgálta, s ki a magyar politika hőseinek legjavát is végig kísérte szellemi fejlődésükön, vizsgálódásai során ezeknek gondolatvilágában a lélekkutató tudomány eszközeivel mélyedt el, szóval aki a politikai lélektant oly sikerrel művelte, mint Kornis Gyula, természetzerűen elérkezett problémái fonalán egy új kérdéshez, melyre idegen nemzetek példái alapján feleletet adva lehetővé tette, hogy saját nemzetünkre vonatkozólag is pedagógiaiilag becses tanulságokat szűrjünk le.

A társadalmi közösség formája és ereje, melyben a nemzet lényege érvényesül, elhatározó módon befolyásolja-e az illető nemzet tudományos gondolkodását is? — veti föl a kérdést a magyar tudományosság csúcán álló férfiú. E kérdés fölvetésében s a helytálló felelet megkeresésében — ha nem mondja is — bizonyára sarkalta őt az egyéni és a nemzeti önismeretre törekvés egyaránt. Vajjon saját tudományos gondolkodása önnön

¹ Az új középiskolai törvény bevezette az első osztályban az osztályfőnöki órát. E jól bevált újítás alkalmat ad arra is, hogy az osztályfőnök egyengesse a kis diák kezdeti nehézségeit.